

V ZAGOVOR KRITIČNE ANALIZE DISKURZA

Vojko Gorjanc, Alenka Morel
Filozofska fakulteta, Ljubljana

UDK 81'42:316.77

Članek na kratko predstavi raziskovalna izhodišča kritične analize diskurza (KAD) in jih umesti v kontekst tolmačenja za skupnost. Avtorja ob tem razpravljata, kako lahko KAD uporabimo tako za ugotavljanje razmerij moči med govorcami v komunikaciji kot tudi za analizo same komunikacije. Ob tem izpostavimo aktivno vlogo raziskovalca, ki načrtno zavzema nenevtralnno pozicijo z željo po spremembi obstoječega stanja. V drugem delu članka z zgledi tolmačenega osebnega razgovora v postopku mednarodne zaščite prikažemo elemente diskurza, ki razkrivajo družbeno neenakost, nesorazmerja in dominacijo.

kritična analiza diskurza, jezik in moč, tolmačenje za skupnost, azil, mednarodna zaščita

The article briefly presents research starting points for critical discourse analysis (CDA) and places them in the context of community interpreting. The authors discuss how to use CDA both for observing power relations between communicative partners and for analysing communication itself. The active role of the researcher is thus exposed, where they intentionally take a non-neutral position in order to change the current state of affairs. The second part of the article uses examples of interpreted interviews in international protection procedures to illustrate discourse elements that uncover social inequality, imbalances and domination.

critical discourse analysis, language and power, community interpreting, asylum, international protection

1 Uvod

Neposredna pobuda za nastanek članka je tema letošnjega simpozija Obdobja, v sklopu katere je izpostavljeno vprašanje realnosti komunikacije, njen večjezični značaj, prav tako pa tudi proaktivnost v jezikoslovnem delovanju.¹ Čeprav vprašanja, ki se jih lotevamo, niso neposredno navedena, pa smo prepričani, da pričujoči prispevek v pahljači različnih teoretskih izhodišč in analizi raznoterih situacij, v katerih se pojavlja slovenščina, dodaja za slovenistiko sorazmerno nov pristop kritične analize diskurza (KAD) in opozarja na govorne situacije, v katerih se zaradi vse bolj prisotnih migracij oseb z izjemno raznolikimi jeziki pojavlja slovenščina.

Članek uvajata dva zgleda večjezične komunikacije, pri katerih je zaradi neustreznega jezikovnega režima prišlo do kršenja pravic udeležencev v uradnih postopkih; eden je iz neposredne soseščine, Italije, drugi slovenski. Zgleda nam služita kot izhodišče za predstavitev raziskovalnih izhodišč KAD, v tem sklopu pa tudi aktivne vloge raziskovalca z željo po spreminjanju družbenih razmerij. Kot bomo videli, je v obeh primerih zaradi neznanja jezika prišlo do neenakopravne obravnave oseb v uradnih postopkih, tako da oba odpirata vprašanja jezikovnih človekovih pravic (Gorjanc 2013: 126). Priznavanje pravic do uporabe jezika, v katerem lahko svobodno komuniciramo, kot človekove pravice, o čemer govori vrsta mednarodnih dokumentov (Phillipson idr. 1995; Gentile 2012;

¹ http://centerslo.net/l2.asp?L1_ID=4&L2_ID=135&LANG=slo

Gorjanc 2010, 2013), je bil predpogoj, da se tudi tolmačenje umešča v okvir implementacije človekovih pravic (Gentile 2012: 159). Tako tudi sami razumemo pravico do tolmača za skupnost kot del jezikovnih človekovih pravic in v drugem delu članka prikažemo rezultate analize komunikacije pri zagotavljanju tovrstnih pravic pri nas v postopku mednarodne zaščite.

1.1 Yasmin Akter in bengalski jezik²

Yasmin Akter iz Bangledeša je bila v Italiji obdolžena, da je leta 2004 sodelovala pri umoru svojega moža. Bila je glavna osumljenka, ker policiji ni prijavila, da ga pogrēša, in ker ni jokala ob novici o njegovi smrti (Garwood 2012: 183). V predkazenskem postopku je bil zagotovljen neprofesionalni tolmač, zaradi neustreznega tolmačenja pa je bila obdolžena v zaslišanju zavedena, tako da je izpadlo, kot da je priznala krivdo. Ostala je v priporu in bila kasneje dve leti zaprta. Ko je Yasmin Akter v zaporu obiskala Bhaumik Lopamudra, da ji sporoči odločitev sodišča o odvzemu starševskih pravic, je v pogovoru ugotovila, da je Yasminina zgodba popolnoma drugačna, kot je bila interpretacija sodišča, zato ji je predlagala, da najame odvetnika. V sodnem postopku so se vrstile obravnave, na katerih so sodelovali neprofesionalni tolmači brez ustreznega znanja jezika, poznavanja medkulturnih razlik in osnovnih tolmaških spretnosti, sodišče pa je ves čas zavračalo očitke o neustreznih tolmačih, češ da so bili skladno z zakonom zagotavljeni taki, pri katerih je bil materni jezik bengalščina in že dovolj dolgo živijo v Italiji. Preboj je obramba dosegla šele na samem zaključku sojenja, ko je sodnik vendarle ugotovil, da tolmač praktično ne zna italijanščine, saj je po dolgem premisleku sodnikov izrek obtožnice v bengalščino prevedel kot »Kako je ime vašemu možu?« (Garwood 2012: 184). Sledile so obravnave, v katerih so sodelovali tolmači z ustrežno jezikovno kompetenco v bengalščini in italijanščini. Na podlagi novih

zaslišanj je tožilec po dveh letih umaknil obdolžnico, še več, izkazalo se je, da je bila Yasmin Akter žrtev posilstva iste osebe, kot je umorila njenega moža, in ne njegova sodelavka (Garwood 2012: 182–185).

Italijansko ustavno sodišče je na podlagi tega primera ugotovilo, da zagotavljanje tolmača v sodnih postopkih ni dovolj in ne zagotavlja pravičnega sojenja, ampak je pomembno zagotoviti kvalitetno tolmačenje (Garwood 2012: 185). Ustavno sodišče je tako v Italiji odprlo razpravo o kvaliteti tolmačenja v sodnih postopkih, saj je zakonodaja zagotavljala zgolj navzočnost tolmača, kar je značilno tudi za druga okolja, ki šele zdaj postopoma v zakonodajne rešitve umeščajo tudi kvaliteto tolmačenja (Gentile 2012: 159), prav tako pa se institucije postopoma in počasi zavedajo, da učinkovita komunikacija ni zgolj v interesu udeleženca, ki jezika uradnega postopka ne zna, ampak tudi institucij samih (Prunč 2012: 3).

1.2 Brez imena in priimka ter paštunski jezik

Lansko leto je tudi v Sloveniji prišlo v uradnem postopku do prvega odziva v zvezi z neustreznostjo tolmačenja. Na varuha človekovih pravic Republike Slovenije se je namreč obrnil prosilec za mednarodno zaščito, ker mu ob sprejemu prošnje niso zagotovili uradnega tolmača za paštunski jezik, temveč je kot tolmač v postopku sodeloval drugi prosilec za mednarodno zaščito, prav tako nastanjen v Azilnem domu v Ljubljani, in sicer s tolmačenjem iz paštunskega jezika v jezik farsi. Kot razlog za tako ravnanje je bilo navedeno, da ni bilo na voljo tolmača za paštunski jezik (Gorjanc 2013: 128).

Varuh je bil mnenja, da je bil postopek sprejema prošnje za mednarodno zaščito zaradi neustreznega tolmačenja nezakonit,

saj Zakon o mednarodni zaščiti (ZMZ) [...] nikjer ne predvideva možnosti, da lahko kot tolmač v postopku sprejema prošnje za mednarodno zaščito sodeluje prosilec za mednarodno

² Več o sodnem postopku je na voljo v Faraon (2006).

zaščito. ZMZ med izjemami ne predvideva te možnosti, predvideva pa možnost zaprositi za pomoč pri tolmačenju drugo državo članico Evropske unije [oziroma] European Asylum Support Office [...], ki je bila ustanovljena z namenom nujenja pomoči v postopkih mednarodne zaščite med državami članicami Evropske unije.³

Primer ni tako drastičen kot prvi, a je bil tudi v tem primeru v uradnem postopku uporabljen neprofesionalni tolmač, o katerem v Azilnem domu niso vedeli praktično ničesar, ne o njegovem znanju jezikov ne o poreklu, odnosu med njimi itn., pri čemer ne moremo izključiti niti možnosti, da oseba, ki je bila v vlogi tolmača, do prosilca ni bila mogoče celo sovražno nastrojena (Gorjanc 2013: 128).

2 Kritična analiza diskurza in tolmačenje za skupnost

Pri tolmačenju za skupnost, ki ga razumevamo kot krovni termin za vse tolmačenje v javnem sektorju (sodstvu, zdravstvu, upravi, azilnih postopkih itn.), smo soočeni s situacijami, v katerih večinoma družbeno šibkejši vstopa v komunikacijo z nekom, ki razpolaga z neprimerljivo večjo družbeno močjo. Zato v nadaljevanju na kratko predstavimo kritično analizo diskurza kot raziskovalno izhodišče, ki ga zanima prav distribucija družbene moči.

2.1 Na kratko o kritični analizi diskurza

Kritična analiza diskurza (KAD) je vrsta diskurzne analize, pri kateri nas zanimajo predvsem razmerja družbene moči, neenakosti v diskurzu, tudi zloraba družbene moči. Analiza se osredotoča na stanje in postopke vzpostavljanja družbene moči, njenega ohranjanja in reproduciranja (Dijk 2001: 352). KAD raziskuje vlogo diskurza pri vzpostavljanju neenakosti v družbi ter prikazuje nesorazmerja in razlike v procesu dominacije (Fairclough 2001). Tako z jezikovno analizo naslavlja izrazito družbeno vprašanja, saj se prav s pomočjo diskurza konstituirata družba

in kultura (Fairclough, Wodak 1997: 271–280).

Pri tovrstnih raziskavah raziskovalec zavzema tudi eksplicitno nenevtralnno držo, želi opisati situacije in s tem razkrivati družbene neenakosti ter se jim s svojim delovanjem tudi upirati. Raziskovalci KAD zavračajo nevtralnno znanost in podpirajo stališče, da so še posebej raziskovalci tisti, ki so del družbenih struktur in pomembno vplivajo na družbeno interakcijo (Dijk 2001: 352). Gre torej za angažiran znanstveni pristop, ki ne priznava objektivne pozicije znanstvenika, ampak ga umešča v zgodovinske, družbene in kulturne kontekste ter se zaveda delovanja na podlagi svojih prepričanj in ideoloških pozicij (Katnić - Bakaršić 2012: 7).

2.2 Tolmačenje za skupnost in razporeditev družbene moči

Tolmačenje za skupnost je del sistema javnih uslug, pri čemer tisti, ki jih zagotavlja, razpolaga praktično z vso družbeno močjo (Garber 2000: 16). Pri distribuciji družbene moči gre v prvi vrsti za dostopnost do tovrstnih uslug (Dijk 1996: 85), do katerih nekdo, ki jezika ne zna, izjemno težko dostopa; znotraj tolmaškega procesa je tako pri tolmačenju za skupnost tolmaču dana možnost, da s kontrolo nad diskurzom pri družbeno deprivilegiranih, kot so npr. imigranti, prosilci za azil, pripadniki manjšin, vsaj deloma zmanjša razliko v razporeditvi družbene moči glede na razlike med družbenimi skupinami, razredi in v razmerju do družbeno ali institucionalno opolnomočenih posameznikov (Dijk 1989: 19).

Pri skupnostnem tolmačenju pa ne gre zgolj za vprašanje razporeditve družbene moči, ampak tudi nesimetričnost jezikovne kompetence, saj je za tovrstne situacije značilno, da se v njih pojavljajo osebe s šibkejšo jezikovno in kulturno kompetenco (Prunč 2011: 29), kar še poudari vlogo tolmača pri nadzoru in usmerjanju komunikacije. Tolmač

³ <http://www.varuh-rs.si/medijsko-sredisce/aktualni-primeri/novice/detajl/nezakonito-prevajanje-v-postopku-mednarodne-zascite/?cHash=2740991473284d6a7a0480130d636b55>

tako razpolaga z diskurzno močjo in ni zgolj medjezikovni posrednik, ampak tisti, ki omogoča družbeno šibkejšim vključevanje v institucionaliziran diskurz, do katerega brez tolmača velikokrat sploh nimajo dostopa (Gorjanc 2013: 121).

Tolmačenje za skupnost izhaja torej iz družbenih potreb in je v tem smislu tudi neke vrste družbena pomoč, posamezniki namreč lahko le s pomočjo tolmača vstopajo v sistem javnih institucij (sodstva, zdravstva, državne uprave, postopke mednarodne zaščite itn.) in jim je omogočen dostop do uslug javnih institucij (Roberts 1997: 11–12). Tolmači tako nemalokrat rešujejo kritične situacije v življenju posameznika, ki se sicer lahko dobro znajde pri vsakodnevnih opravilih v določeni družbi, težave pa ima, ko vstopa v zahtevnejšo komunikacijo, ko gre npr. za vprašanje medicinske pomoči ali upravni postopek (Garber 2000: 16; Prunč 2011: 29; Gorjanc 2013: 121).

3 Tolmačenje osebnega razgovora v postopku mednarodne zaščite

V nadaljevanju prikažemo zglede osebnih razgovorov v postopku mednarodne zaščite v Sloveniji, pri katerih sodeluje tolmač. Pri postopkih mednarodne zaščite, tj. pri prosilcih za azil, gre za situacije izrazitega nesorazmerja družbene moči, saj so azilanti ena izmed najbolj ranljivih družbenih skupin, ujeti v stroge sisteme urejanja njihovega statusa.

Gre za ročno zapisane razgovore v razširjeni ortografski transkripciji, ki sledi potrebam analize diskurza. K razumevanju besedila za KAD prispevajo tudi neverbalna komunikacija in drugi neverbalni dogodki v situaciji, saj pogosto tudi neposredno vplivajo na potek govorjenja (Zemljarič Miklavčič

2008: 139, 155), zato so v dvojnih oklepajih ti prav tako označeni.⁴ Za analizo so bili izbrani le razgovori, kjer smo razumeli jezik tolmačenja, kar je bila v navedenih primerih angleščina. V vseh primerih je bil pogoj za opazovanje soglasje vseh udeležениh, ki so imeli tudi možnost, da v kateremkoli trenutku zahtevajo umik opazovalca. Razgovori so potekali v Azilnem domu v Ljubljani med aprilom 2011 in januarjem 2012 (Morel 2013: 142, 145).

3.1 Opis situacije

Republika Slovenija mora kot podpisnica Ženevske konvencije in članica Evropske unije nuditi mednarodno zaščito vsem osebam, ki je niso deležne v državi svojega državljanstva ali stalnega prebivališča. Ob upoštevanju mednarodnih in nacionalnih standardov o varstvu človekovih pravic ter begunskega prava morajo države spoštovati in zagotavljati temeljne človekove pravice vsem osebam, ki se znajdejo na ozemljih teh držav.⁵ Tujec tako lahko ob vstopu v Slovenijo vloži prošnjo za mednarodno zaščito z izjavo o razlogih, s čimer se začne uradni postopek. Med postopkom je prosilec nastanjen v azilnem domu, v tem času pa se opravi tudi osebni razgovor, ki je del postopka ugotavljanja pogojev za pridobitev mednarodne zaščite. Udeležijo se ga najmanj tri osebe: prosilec za azil, uradna oseba in tolmač (Morel 2013: 144).

3.2 Zgledi tolmačenja

Navajamo izbrane zglede tolmačenja, pri katerih izpostavljam na eni strani vlogo uradne osebe, ki vstopa v komunikacijo s pozicije družbeno dodeljene moči, hkrati pa želimo pokazati tudi, kako tolmač postane aktivni udeleženec komunikacije, in ne zgolj

⁴ Prikazani zglede so del obsežnejšega korpusa analiziranih besedil (Morel 2013). Pri transkripciji so nerazumljivi odseki označeni s ponovljeno črko X. Ločila so postavljena za lažjo razumljivost in ponazoritev toka govora v smislu stavčne intonacije, prekinitve ipd.; sočasne ali prekrivajoče se izjave se začnejo z navpično črto |. Kratice za označevanje govorca so uporabljene glede na vlogo udeleženca v razgovoru: UO – uradna oseba; ZUO – zapisnikar; T – tolmač; PA – prosilec za azil. Zaradi nevtralnosti je povsod uporabljena moška slovnična oblika.

⁵ Natančnejše o mednarodni zaščiti na spletni strani UNHCR za Slovenijo: <http://www.unhcr-centraleurope.org/si/komu-pomagamo/prosilci-za-azil.html>.

nevtralni vmesni člen med prosilcem in uradno osebo.

Zgled 1

Uradna oseba se vključi v angleščini (1-4) in prevzema tolmačevo delo (1-4, 1-6). Uporaba angleščine pri uradni osebi je znak dominantnosti v komunikaciji, ker razume pogovor, spreminja ustaljen postopek komunikacije prek tolmača (Pöllabauer 2005: 378). Formalno določena razmejitev vlog, ki zagotavlja nevtralnost diskurza v poteku razgovora, je tako porušena (Wadensjö 1998: 239).

- 1-1 T: ((angleško črkuje)) ok.
 1-2 UO: Država porekla, bi blo bl
 1-3 ZUO: Ja.
 1-4 UO: You came from this state?
 1-5 PA: That's right. That's where I sleep ((?)) before I XXX
 1-6 UO: Ampak prihaja, your family come from [ime]?
 1-7 PA: Ya.
 1-8 UO: ((narekuje za zapisnik)) Moja družina prihaja iz države [ime].
 ((tolmaču)) ni mi še povedal datuma rojstva –
 1-9 T: Erm, date of birth please and XXX XXX?

Zgled 2

Uradna oseba v razgovoru vztraja pri svojem vprašanju, pri čemer z morebitno dodatno razlago ne vloži nobenega komunikacijskega napora, da bi razrešila komunikacijsko nesoglasje, saj je očitno, da prosilec njenega vprašanja ne razume (2-1, 2-5, 2-9, 2-12).

- 2-1 UO: Zakaj pa potnega lista niste vzeli s seboj?
 2-2 T: Why didn't you take the passport with you?
 2-3 PA: I on my way from country, no time to go, because my house is
 2-4 T: Pač da ne more več dobit, ker je hiša požgana XX
 2-5 UO: Jaz sem ga vprašala zakaj ga ni takrat vzela s sabo.
 2-6 T: She – I want to know, when you travelled from [ime], why didn't you take the passport with you? For the trip. For the–

- 2-7 PA: It's not possible.
 2-8 T: To ni mogoče.
 2-9 UO: Aha, zakaj?
 2-10 T: Why is it not possible?
 2-11 [...] ((tipkanje 35 sekund))
 2-12 UO: Neki, še enkrat, zakaj ga ni vzel takrat, js ne zahtevam od njega, da ga mora zdej dobit, zakaj ga ni takrat vzel, ko je šel–
 2-13 T: I'm not asking you to bring your passport now here, but she, I want to know, when you left

Zgledi 3, 4 in 5

Zadnji trije zgledi podirajo mit o nevtralnosti tolmača in njegovi nevidnosti, o čemer pri tolmačenju za skupnost razpravlja vrsta raziskovalcev (Roberts 1997; Angelelli 2003; Bot 2003). Zaradi dialoščnosti postane namreč tolmač aktivni udeleženec komunikacije in nemalokrat posega v komunikacijo (Roberts 1997: 10–11), v spodnjem primeru z željo po njenem izboljšanju (3-2).

- 3-1 |T: da niso upravičeni do premoženja, lahko pa preverim če –
 3-2 Bom pustil, da bo povedal, pa bom potem

Prav tako je skupnostni tolmač izrazito v vlogi medkulturnega posrednika, ki v komunikaciji zapolnjuje medkulturne vrzeli in razlaga medkulturne razlike (Roberts 1997: 12–13, 26), pri čemer je v tem primeru tolmač v vlogi partnerja v komunikaciji in soustvarjalca interakcije (Angelelli 2003: 16; Gorjanc 2013: 123). Tudi v našem primeru se tolmač pojavlja v taki vlogi (4-6), prav tako pa s pozicije tistega, ki tudi lahko razpolaga s kontrolo nad diskurzom, vajeti komunikacije prevzame v svoje roke in celo izključi uradno osebo (4-2–4-6).

- 4-1 UO: Okej, koliko pa ponavadi čakajo, da se ...
 4-2 T : So what is the average period of time for waiting for this ... marry again ... to marry again
 4-3 PA: XXX Sometimes XXX
 4-4 |T : Odvis–
 4-5 PA : /.../
 ((tipkanje))

4-6 T : Se prav tuki v okviru plemena [ime] so različni postopki, recimo v državi [ime] poteka malce drugače. Pojasnil je tudi, da mogoče se ženska ne bo poročila še enkrat, če ma že do-
volj XXX

4-7 UO: sam mal sam mal– [...]

Večinoma je tolmačev namen pri tovrstnih posegih v komunikacijo le čim bolj opraviti svojo nalogo in niti ne razmišlja o tem, da prevzema vodenje razgovora; včasih to tudi ozavešči (5-11) (Morel 2013: 147), pri čemer uradna oseba s takim posegom v našem primeru nima nobenih težav (5-12), torej tudi sama deluje v smislu zagotavljanja čim bolj uspešne komunikacije.

5-1 UO: Zdej pa me zanima a so to predeli kjer živijo revni ljudje kjer lahko vidiš pretepe na ulici če je to mislu?

5-2 T: Are those areas that you described the population is there poor? Are these poor people who live in these areas?

5-3 PA: No XXX not poor people XXX who want to get a life XXX

5-4 T: Aha, tam se odvija življenje se dogajajo stvari

5-5 PA: XXX

5-6 T: like for entertainment

5-7 |PA: yees

5-8 |T: Okey. Street musicians and performance?

5-9 |PA: yees XXX.

5-10 |UO: Okey

5-11 |T: Se opravičujem [za posredovanje] tule, sam gre za razumevanje.

5-12 |UO: Je že v redu–. –se pravi gre za v bistvu kako bi temu rekl za nočno življenje da se odvijajo predstave in tko naprej– ulično dogajanje–

4 Sklep

V prispevku smo skupnostno tolmačenje umestili v kontekst KAD. Pri tem smo okvire KAD uporabili za uzaveščanje jezikovnih situacij, v katerih se znajdejo govorniki z izrazito nesimetrično razporeditvijo družbene moči. Prav pri tolmačenju za skupnost gre večinoma prav za tovrstne situacije, pri čemer je zaradi narave sodobnih družb takih situacij

tudi v Sloveniji vse več. V drugem delu pa smo s konkretnimi zgledi pokazali, kako se v komunikaciji izkazujejo razmerja družbene moči. Ta pa niso nikoli enoznačna, ampak ima vsak komunikacijski dogodek svoje specifike. Tako tudi v našem primeru v ustaljeno razporeditev družbene moči aktivno vstopa tolmač in prevzema nadzor nad komunikacijo – večinoma z željo, da bi bila ta čim bolj uspešna. Tako se oddaljuje od teoretske predpostavke o nevtralnosti in se pojavlja v vlogi tistega, ki vsaj deloma zmanjšuje razliko v razporeditvi družbene moči.

Literatura

ANGELELLI, Claudia, 2003: The interpersonal role of the interpreter in cross-cultural communication: A survey of conference, court, and medical interpreters in the US, Canada, and Mexico. Louise Brunette, Georges Bastin, Isabelle Hemlin, Heather Clarke (ur.): *The Critical Link 3: Interpreters in the community*. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins. 15–26.

BOT, Hanneke, 2003: The myth of the uninvolved interpreter interpreting in mental health and the development of a tree-person psychology. Louise Brunette, Georges Bastin, Isabelle Hemlin, Heather Clarke (ur.): *The Critical Link 3: Interpreters in the Community*. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins. 27–35.

van DIJK, Teun A., 1989: Structures of discourse and structures of power. James A. Anderson (ur.): *Communication yearbook*. Newbury Park, CA: Sage. 18–59. <http://www.discourses.org/OldArticles/Structures%20of%20discourse%20and%20structures%20of%20power.pdf>

van DIJK, Teun A., 1996: Discourse, power and access. Carmen Rosa Caldas-Coulthard, Malcolm Coulthard (ur.): *Texts and practices: Readings in critical discourse analysis*. London, New York: Routledge. 84–104. <http://www.discourses.org/OldArticles/Discourse,%20power%20and%20access.pdf>

van DIJK, Teun A., 2001: Critical discourse analysis. Deborah Tannen, Deborah Schiffrin, Heidi E. Hamilton (ur.): *Handbook of Discourse Analysis*. Oxford: Blackwell. 352–371. <http://www.discourses.org/OldArticles/Critical%20discourse%20analysis.pdf>

- FAIRCLOUGH, Norman, 2001: *Language and power*. London, New York: Longman.
- FAIRCLOUGH, Norman, WODAK, Ruth, 1997: Critical discourse analysis. Teun A. van Dijk (ur.): *Discourse Studies. A Multidisciplinary Introduction. Vol. 2. Discourse as Social Interaction*. London: Sage. 258–284.
- FARAON, Luciano, 2006: *Diritto di difesa dello straniero e interprete*. <http://www.ristretti.it/areestudio/stranieri/politiche/faraon.pdf>
- GARBER, Nathan, 2000: Community interpretation: A personal view. Roda P. Roberts, Silvana E. Carr, Diana Abraham, Aideen Dufour (ur.): *The Critical Link 2: Interpreters in the community*. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins. 9–20.
- GARWOOD, Christopher John, 2012: Court interpreting in Italy. The daily violation of a fundamental human right. *The Interpreters' Newsletter* 17. 157–172.
- GENTILE, Adolfo, 2012: Interpreting as a human right – institutional responses: the Australian Refugee Review Tribunal. *The Interpreters' Newsletter* 17. 173–189.
- GORJANC, Vojko, 2010: Prevajanje in tolmačenje kot človekova pravica in slovenska jezikovna situacija. Vojko Gorjanc, Andreja Žele (ur.): *Izzivi sodobnega jezikoslovja*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete. 137–148.
- GORJANC, Vojko, 2013: Tolmačenje za skupnost in vprašanje nadnacionalne odgovornosti. Vojko Gorjanc (ur.): *Slovensko tolmačeslovje*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete. 120–132.
- KATNIČ - BAKARŠIĆ, Marina, 2012: *Između diskursa moći i moći diskursa*. Zagreb: Naklada ZORO.
- MOREL, Alenka, 2013: Tolmačenje za skupnost v Sloveniji s kritično analizo diskurza. Vojko Gorjanc (ur.): *Slovensko tolmačeslovje*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete. 134–152.
- PHILLIPSON, Robert, RANNUT, Mart, SKUTNABB-KANGAS, Tove, 1995: Introduction. Tove Skutnabb-Kangas, Robert Phillipson (ur.): *Linguistic human rights: Overcoming linguistic discrimination*. Berlin, New York: Mouton de Gruyter. 1–22.
- PÖCHHACKER, Franz, WALTRAUB, Kolb, 2009: Interpreting for the record: A case study of asylum review hearings. Sandra Hale, Uldis Ozolins, Ludmila Stern (ur.): *The critical link 5: Quality in interpreting – a shared responsibility. International Conference on Interpreting in Legal, Health and Social Service Settings*. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins. 119–134.
- PÖLLABAUER, Sonja, 2004: Interpreting in asylum hearings. *Interpreting* 6/2. 143–180.
- PÖLLABAUER, Sonja, 2005: *I don't understand your English, Miss*. Tübingen: Gunter Narr.
- PRUNČ, Erich, 2011: Differenzierungs- und Leistungsparameter im Konferenz- und Kommundolmetschen. Claudia Kainz, Erich Prunč, Rafael Schögler (ur.): *Modelling the field of community interpreting: Questions of methodology in research and training*. Dunaj, Berlin: LIT. 21–44.
- PRUNČ, Erich, 2012: Rights, realities and responsibilities in community interpreting. *The Interpreters' Newsletter* 17. 1–12.
- ROBERTS, Roda P., 1997: Community interpreting today and tomorrow. Silvana E. Carr, Roda Roberts, Aideen Dufour, Dini Stein (ur.): *The Critical Link: Interpreters in the community*. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins. 7–26.
- WADENSJÖ, Cecilia, 1998: *Interpreting as interaction*. London, New York: Longman.
- ZEMPLJARIČ MIKLAVČIČ, Jana, 2008: *Govorni korpusi*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.